

ZAROBLJENA DRŽAVA:

**EFEKAT ZAROBLJENE DRŽAVE U EKSTRAKTIVNOJ INDUSTRIJI
NA OSNOVU ANALIZE SLUČAJA „BIRAČ“**

Mart 2018.

Ovo istraživanje je provedeno uz podršku Evropske unije. Stavovi izneseni u ovom istraživanju su stavovi Transparency International Bosne I Hercegovin, i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije.

Ovaj projekat finansira Evropska unija

Sažetak

U ovom izvještaju istražuje se efekat zarobljene države u Republici Srpskoj (**RS**), u Bosni i Hercegovini (**BiH**), kroz analizu slučaja procesa privatizacije i naknadnog nezakonitog izvlačenja kapitala u sektoru ekstraktivnih industrija. Konkretno, radi se o Fabrici glinice „Birač“ A.D. Zvornik (**Birač**), preduzeću od strateškog državnog interesa. Fokus istraživanja je na onim akterima i mehanizmima upravljanja kroz koje **moćni pojedinci, grupe ili mreže prisvajaju sistem, ili dijelove sistema, u korist sopstvenih interesa.**

Birač, svojevremeno najveće proizvodno-izvozno preduzeće u cijeloj bivšoj Jugoslaviji, privatizovano je 2001. godine po posebnom vladinom programu. Fabriku je za 10 miliona konvertibilnih maraka (KM) kupila Ukio Investment Group u vlasništvu Vladimira Romanova, iako je postojao jasan sukob interesa budući da je ova grupa bila jedini konsultant vlade u procesu pripreme Birača za privatizaciju. Iako se obavezao da će uložiti značajna sredstva i zadržati radnike, litvanski investitor je iskoristio svoj uticaj i veze u vladi ne samo da izvuče sredstva iz preduzeća preko svojih „sestrinskih kompanija“, nego i da izbjegne plaćanje poreza, te da od vlade dobije dodatne subvencije i pogodnosti. Pojedini ključni akteri, odnosno sve vlade i nadležni organi koji su bili na vlasti tokom datog perioda od 20 godina, bili su umiješani u ovaj vid pljačke jer su omogućili litvanskom investitoru da ostvari kontrolu nad Biračem. Slučaj Birač stoga predstavlja školski primjer sukoba interesa i zloupotrebe vlasti, položaja te ličnih i službenih veza.

Podrška domaćih aktera trajala je više od jedne decenije kroz odobravanje svih mogućih subvencija i kredita litvanskom investitoru. Nezakonite prakse su gurane pod tepih, a da pritom niko nije postavljao nikakva pitanja. Kao ključni akteri pojavljuju se različiti organi vlasti tokom dvadesetogodišnjeg perioda, uključujući izvršnu vlast, pravosuđe, poresku upravu i nadzorni organ za bankarski sektor. Djelujući u sadejstvu, ovi akteri su osigurali sistematsko i strukturno zarobljavanje države, nanoseći tako znatnu društvenu i ekonomsku štetu. Birač je stvorio obaveze prema poreskim organima RS i javnim preduzećima u RS i BiH koje se procjenjuju na nekoliko desetina miliona KM. Istovremeno, litvanska korporacija se poslužila raznim metodima kako bi iz preduzeća izvukla novac i prebacila ga na offshore račune na Britanskim i Američkim Djevičanskim ostrvima, a Republici Srpskoj su ostali samo dugovi i odliv ogromnih količina neoporezovanog novca. Korporacija se služila transfernim cijenama kako bi legalno izvlačila novac, zloupotrebljavala je tržište kapitala izdavanjem bezvrijednih hartija od vrijednosti, a neisplaćene kredite je rješavala tako što ih je prodavala povezanim društvima. Nakon što su izvučena sva raspoloživa sredstva i pogodnosti, preduzeće je pripremljeno za stečaj.

Izveštaj ukazuje na činjenicu da je ovaj slučaj zarobljavanja države doveo do čitavog niza negativnih pojava. Nakon što je u aprilu 2013. godine pokrenut stečajni postupak, imovina Birač je izgubila na vrijednosti oko 730 miliona KM, a sada je opet u vlasništvu Vlade RS. Oko 300 radnika je izgubilo posao, a dodatnih 1.000 radnika u fabrici i sestrinskim kompanijama očekuje neizvjesna budućnost. Procjenjuje se da je ovim radnjama oštećeno više od 20.000 lica, uključujući 3.000 akcionara preduzeća Birač i 17.000 akcionara Balkan investment fonda, pri čemu štete iznose 1,7 milijardu evra.¹ Pored direktne štete koja je mjerljiva u novčanom smislu, učinjena je i indirektna šteta, koja je daleko rasprostranjenija. Kontrolne institucije u zemlji su uništene, povjerenje cjelokupnog stanovništva u bankarski sistem (koji predstavlja jedan od najregulisanijih sistema u zemlji) uništeno je, zajedno s povjerenjem u tržište kapitala i institucije entiteta RS, što je rezultiralo potpunom travestijom od entitetskih bankarskih i računovodstvenih propisa. Pored toga, slučaj Birač ima negativne posljedice na buduće strane investicije jer odvraća sve ozbiljnije investitore od ulaganja u zemlji.

Identifikovano je nekoliko oblasti politike koje sektor ekstraktivnih industrija čine „pogodnim“ za efekat zarobljavanja: (i) privatizacija državnog preduzeća; (ii) poreska politika i finansijski odlivi putem transfernih cijena; (iii) nedostatak nadzora od strane regulatora finansijskog tržišta (agencija za bankarstvo, Komisija za hartije od vrijednosti, Ministarstvo finansija, poreski organi); i (iv) sudska zavisnost. Ovo istraživanje otkriva da su **prakse zarobljavanja omogućene i podržane postojećim zakonskim i institucionalnim okvirom** te da su kreirane u interakciji između agenata zarobljavanja identifikovanih u ovom izvještaju i svih vlada tokom navedenog perioda. **Formalni aspekti upravljanja**, tj. postojeći zakoni, mogu doprinijeti razvoju neformalnih praksi i, naposljetku, doprinijeti samom efektu zarobljavanja te poslužiti za podrivanje deklariranih ciljeva mjera za očuvanje konsolidovane demokratije. Konkretno, ključni problem u slučaju Birač jeste propust nadležnih organa da preduzmu pravovremene radnje kako bi spriječili efekat zarobljavanja, kao i njihovo tumačenje nezakonitih praksi kao zakonitih, te zaobilaženje i prilagođavanje pravila onako kako im je to odgovaralo. Ovo zaobilaženje pravila bio je ključni *modus operandi* za zarobljavanje države u ovom slučaju. Može se zaključiti da su nadležni organi umiješani u izvršenje krivičnog djela – najveće pljačke u novijoj istoriji RS i BiH. Aktivno su podržavali izvršioce zarobljavanja u svojstvu ravnopravnih partnera, postavši tako saučesnici u zarobljavanju države jer se cijela spletko ne bi ni mogla sprovesti u djelo bez sveprisutne uloge domaćih vlasti. Domaće vlasti ne samo da su osigurale koristi za izvršioce zarobljavanja i omogućile zločin, već su se opstruiranjem bilo kakve moguće istrage ili krivičnog gonjenja postarale da kriminalci prođu nekažnjeno.

---

¹ Dokumentarac o klanu Romanov koji je objavio online portal Žurnal.ba dostupan je na www.zurnal.info/novost/20898/pogledajte-dokumentarni-film-klan-romanov, datum objavljivanja 4.1.2018., datum pristupa 5.1.2018.

Kako bi se spriječilo ponavljanje ovakvih praksi, predlažemo tri pravca mogućeg djelovanja: (i) procesuiranje svih odgovornih lica, (ii) izmjena normativnog okvira, i (iii) uspostavljanje boljih kontrolnih mehanizama i češćih i strožih kontrola, uz prateću depolitizaciju nadzornih institucija.

Uvod

Cilj ovog izvještaja je da opiše i analizira formalne i neformalne mehanizme upravljanja, interakcije između tih mehanizama i odnose između njihovih nosilaca koji dovode do efekta zarobljenosti (države) u BiH u visokorizičnom sektoru o kom je ovdje riječ. Istraživanje se fokusira na praksu upravljanja i mehanizme politike u odabranom visokorizičnom sektoru ekstraktivnih industrija, s naglaskom na analizu slučaja neslavne privatizacije Fabrike glinice Birač, koja obuhvata period od privatizacije do trenutka kada je fabrika odvedena u stečaj, a investitori se povukli iz zemlje. Posmatrani period, od 1998. do danas, izabran je kako bi se obezbijedio potpun i sveobuhvatan pregled svih aktera, praksi i mehanizama relevantnih za proces „zarobljavanja“. Istraživanje otkriva brojne oblike korupcije, uključujući namješteni proces privatizacije, korupciju vezanu za poreze, manipulacije transfernim cijenama, korupciju u pravosuđu i ulogu privatnih aktera u kontekstu zarobljene države – „najdestruktivnije“ vrste korupcije.²

Nakon ovog kratkog uvoda, u narednim poglavljima ćemo se pozabaviti ključnim konceptima koji se koriste u istraživanju te pokušati da damo sveobuhvatnu definiciju pojma „zarobljena država“ i opišemo primijenjenu metodologiju i njena ograničenja. U glavnom dijelu izvještaja razjasnićemo značaj izabranog sektora i ključne izazove u tom sektoru, ilustrujući štetu prouzrokovanu pogubnim efektima zarobljene države ne samo na posmatrani sektor, nego i na zemlju u cjelini. Nakon toga slijedi analiza slučaja koja pruža dokaze za prethodno iznesene tvrdnje. Analiza slučaja će obuhvatiti sljedeće: (i) širi kontekst; (ii) transferne cijene i Biračova povezana društva; (iii) uloga Balkan Investment banke; (iv) fiktivno finansiranje i uloga Agencije za bankarstvo RS; (v) uloga Investiciono-razvojne banke u fiktivnim transakcijama i kreditiranju Energolinije d.o.o.; i (vi) zavisno sudstvo, te fiktivni, lažni i štetni ugovori. U završnom poglavlju ćemo sumirati ključna pitanja i pružiti sažeti pregled rezultata, nakon čega slijedi niz preporuka koje su prvenstveno namijenjene nosiocima promjena i kreatorima politika.

---

² Vidjeti: Brooks, G., Walsh, D., Lewis, C. i Kim, H. (2013) *Preventing corruption: Investigation, enforcement, and governance*. London i New York: Palgrave Macmillan, str. 122.

Ključni koncepti

Teorijski koncept „zarobljene države“

Masovno i sistematsko „zarobljavanje države“, koje predstavlja izvor široko rasprostranjene korupcije, poprima takve razmjere u BiH da potkopava uspjeh tranzicije i svih ekonomskih i institucionalnih reformi. Bez obzira koliko često se dešava, efekat zarobljene države nema jedinstvenu definiciju jer se koristi u različitim kontekstima i obuhvata razne vrste fenomena. U nekim slučajevima se koristi kao termin koji ima konkretnu definiciju, dok se u drugim slučajevima njegova primjena zasniva na zajedničkim značenjima „zarobljavanja“.³ Za potrebe ovog istraživanja, fenomen zarobljene države se može definisati kao skup procesa i njihovih ishoda čiji je krajnji cilj kontrola javnih sredstava i manipulisanje njima u korist partikularnog ciljanog individualnog interesa ili grupnih interesa.

Termin „zarobljena država“ su prvobitno skovali stručnjaci Svjetske banke 2000. godine tokom istraživačkog rada na transformacionim procesima u kontekstu post-socijalističkih društava Istočne Evrope i bivšeg Sovjetskog Saveza. Analizirajući odnos između države i preduzeća krajem 1990-ih, primijetili su da je „poslije samo jedne decenije tranzicije, strah od države Levijatana zamijenila nova bojazan zbog moćnih oligarha koji manipulišu političarima, oblikuju institucije i kontrolišu medije“ i koji „modeluju politička, regulatorna i pravna okruženja [...] kako bi unaprijedili i zaštitili svoja preduzeća nauštrb društvenog interesa“.⁴ U „zarobljenoj ekonomiji“, kao što će biti prikazano u ovoj analizi slučaja, političko i pravno okruženje se oblikuju tako da u najvećoj mjeri idu na ruku preduzeću koje je agent zarobljavanja, a na štetu ostalih preduzeća.

Glavni izazov zemalja u tranziciji, kakva je BiH, jeste redefinisanje interakcije države sa poslovnim sektorom i investitorima. Međutim, nedovoljna pažnja se posvećuje naličju tog odnosa: kako te kompanije, koje su često u vlasništvu oligarha koji djeluju unutar i van zakona, utiču na državu – a naročito kako utiču na javne zvaničnike i rade s njima u dosluhu na izvlačenju koristi. Pojedina preduzeća i kompanije u tranzicionim zemljama bila su u prilici da oblikuju pravila igre u svoju korist, što je imalo znatnu cijenu po društvo, stvorivši tako u mnogim zemljama ono što Hellman, Jones Kaufmann nazivaju „zarobljenom ekonomijom“. U zarobljenoj ekonomiji javni zvaničnici i političari pojedinačnim preduzećima privatno prodaju zapuštena javna dobra i kao na pladnju izručuju čitav niz unosnih pogodnosti.⁵ Kako bi to postigli, oni izvrću i

³ Centre for the Study of Democracy, State Capture Diagnostics Roadmap, Working Paper, avgust 2016, str 2., datum pristupa 20.12.2017., dostupno na www.csd.bg/fileSrc_ohp?id=23019

⁴ Joel S. Hellman/ Geraint Jones/ Daniel Kaufmann „Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption and Influence in Transition“, Svjetska banka, septembar 2000.; dostupno na <https://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-2444>

⁵ Joel S. Hellmann/ Geraint Jones/ Daniel Kaufmann „Seize the State, Seize the Day’ State Capture, Corruption and

izopačuju procese demokratskog odlučivanja i politike, kao i cjelokupno institucionalno uređenje, što dovodi do dodatnog zarobljavanja politika i institucija.

Prema tome, zarobljavanje države se može definisati kao sistematičan i organizovan proces koji sprovede ljudi s etabliranim vezama. Fokus nije na pljački manjeg obima, već na pristupanju resursima zemlje i njihovom preusmjeravanju iz planirane namjene u privatne ruke. Da bi se to uspješno obavilo, neophodna je politička zaštita na visokom nivou, uključujući i od strane organa za sprovođenje zakona i pravosuđa, snažna lojalnost te atmosfera straha, a svi vidovi kritike ili konkurenti moraju biti eliminisani.⁶ Cilj zarobljavanja države je promjena formalnih i neformalnih pravila igre, njihovo ozakonjivanje i izbor igrača kojima je dozvoljeno da u toj igri učestvuju.⁷ Drugim riječima, to je sistem korupcionih transakcija (različitih vrsta i koje uključuju jednu ili više javnih institucija) kojima se izostankom djelovanja tokom dužih vremenskih perioda obezbjeđuje privilegovani status aktera u datom sektoru ili oblasti djelovanja.⁸

Zaključno, zarobljavanje države, koje se odnosi na zarobljavanje svih institucija centralne vlasti velikih razmjera, može se posmatrati kao krovni pojam koji se može podijeliti u nekoliko različitih vrsta (ili obima) zarobljenosti, uključujući zarobljavanje države, zarobljavanje javnih politika, zarobljavanje poreske politike i regulatorno zarobljavanje. Analiza slučaja koji je u fokusu ovog izvještaja biće razmatrana u svjetlu ove vrste zarobljavanja. Zarobljavanje poreske politike će biti razmotreno detaljnije jer je poreska politika u RS veoma podložna zarobljavanju zbog prekomplikovanog zakonskog okvira, koji, samim tim, nije transparentan kako za širu javnost tako ni za ostale članove mreže zarobljivača.⁹ Poreska politika stoga ostavlja relativno širok prostor u koji parlament i vlada po sopstvenom nahođenju ubacuju zakonske rupe i preferencijalni tretman, a njena primjena omogućava širok prostor za diskrecione odluke kojima se favorizuju određene kompanije ili pojedinci.¹⁰ Ovo se može postići na dva načina: **(i)** donošenjem povoljnog poreskog zakona i propisa koji omogućavaju „zakonitu“ utaju poreza¹¹; **(ii)** izbjegavanjem naplate poreza i primjene poreskog zakonika, što se javlja kada zarobljivačka grupacija direktno prodre u poreski organ i utiče na prikupljanje poreza i vršenje revizija. U konkretnom slučaju, „zakonita“ utaja poreza se ostvaruje kroz korišćenje podružnica u poreskim oazama i jurisdikcijama koje praktikuju visoku tajnost finansijskih operacija, u kombinaciji s preferencijalnim poreskim dogovorima.

Influence in Transition“, Svjetska banka, septembar 2000.; dostupno na: <https://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-2444>

⁶ H. Bhorat et al., *Betrayal of the Promise: How South Africa is Being Stolen*. Objavljeno maja 2017., str. 5.

⁷ Ibid.

⁸ OECD (2017), „Preventing Policy Capture: Integrity in Public Decision Making“, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing Paris, str. 5 (dostupno na: https://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/governance/preventing-policy-capture/no-country-is-immune-to-policy-capture_9789264065239-3-en#Wlu8RbpFyP9)

⁹ Ibid str. 45

¹⁰ Ibid str. 46

¹¹ EU Business, 2014, International Consortium of Investigative Journalists 2015

Metodologija

S obzirom na vremenska ograničenja i složenost samog predmeta, trudili smo se „da sačinimo minimalno dovoljno objašnjenje ishoda u konkretnom slučaju“, – ili barem većinu ishoda – putem kvalitativnih metoda istraživanja: pregled postojeće dokumentacije i medijskih objava, i polu-strukturirani intervjui s relevantnim ispitanicima.

Pregledom dokumentacije i medijskih objava obuhvaćeni su izvještaji lokalnih i nacionalnih medija i zvanični dokumenti, uključujući revizorske izvještaje, policijske i inspeksijske izvještaje, te sudske presude i odluke, što je omogućilo da se rekonstruišu sporni događaji i stekne uvid u prirodu i mehanizme zarobljavanja „države“. Konkretno, pregledali smo: (i) službene izvještaje – Zapisnik o izvršenoj inspeksijskoj kontroli „Balkan Investment Banke“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17. decembra 2013. godine; Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova, službe za suzbijanje organizovanog kriminaliteta i korupcije, jedinice za suzbijanje privrednog kriminaliteta, finansijske istrage i suzbijanje pranja novca br. 02/1-1-2 od 20. maja 2014. godine; Zapisnik Republičkog deviznog inspektorata Ministarstva finansija RS o izvršenoj inspeksijskoj kontroli, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17. decembra 2013. godine; Presuda Okružnog suda u Bijeljini br. 59 0 Ps 026477 13 PS od 24. aprila 2017. godine; revizorski izvještaj revizorske kuće Deloitte za 2011. godinu od 7. maja 2012. godine; *Global Financial Integrity “Illicit Financial Flows to and from Developing Countries: 2005–2014”* [Globalni finansijski integritet „Nelegalni finansijski tokovi u i iz zemalja u razvoju: 2005-2014“] zaključno s aprilom 2017. godine; Analiza bivše Ministrice finansija RS Svetlane Cenić „Birač – hronika jedne privatizacije“ (osnovni dokument za istraživanje); i (ii) izvještaji nacionalnih medija, naročito – poslovni portal CAPITAL.ba kao najcitiraniji i najvažniji medijski izvor koji je o ovom slučaju izvještavao od samog početka, časopis *BUKA*, koji je, , objavio analizu gđe Cenić kada nijedan drugi medij nije o tome izvještavao, te drugi mediji; i (iii) niz akademskih članaka o efektu zarobljene države i privatizaciji u post-komunističkim zemljama i zemljama Zapadnog Balkana koji razmatraju teoriju zarobljene države i privatizaciju. Ovaj pregled nam je omogućio da izgradimo početni pregled problema i štetnih praksi, i da analiziramo njihovu ulogu u zarobljavanju države. **Polu-strukturirani dubinski intervjui** sa dva relevantna ispitanika su nam pomogli u razjašnjavanju pojedinih elemenata pregleda postojeće dokumentacije. Konkretno, intervjuisani su gospođa Svetlana Cenić, bivša Ministarka finansija, i gospodin Siniša Vukelić, glavni urednik poznatog online portala CAPITAL.ba. Ispitanici su izabrani na osnovu njihove stručnosti, ugleda i činjenice da su aktivno pratili ovaj slučaj tokom perioda od 17 godina, što podrazumijeva da su mogli pružiti temeljita saznanja o detaljima slučaja koji bi nam u suprotnom ostali nepoznati. Ovi intervjui

su bili od ključnog značaja za razumijevanje odnosa između ključnih aktera. Intervjui su održani u decembru 2017. i januaru 2018. godine. Intervjui su snimani, uz prethodno pribavljenu saglasnost ispitanika, i transkribovani, u cjelini ili djelimično, za potrebe analize.

Od **metodoloških ograničenja i nedostataka**, najvažnije je pomenuti vremensko ograničenje. Naime, istraživanje je bilo vremenski ograničeno s obzirom na složenost predmeta i dužinu posmatranog vremenskog perioda (skoro 20 godina). Kada je u pitanju određeni broj ključnih aktera te složenih i nejasnih odnosa i ishoda, za sticanje jasnije analitičke slike o ključnim elementima zarobljavanja bilo bi neophodno više istraživačkog vremena i pristup većem broju zvaničnih dokumenata.

Relevantnost sektora i ključni problemi

Energetski sektor je, generalno, jedan od najjačih privrednih sektora u BiH, sa dugom tradicijom i velikim potencijalom i mogućnostima za daljnji razvoj i investicije. Iako BiH raspolaže obiljem energetskih resursa, njene politike i strategije nisu dovoljne za dugoročno planiranje upotrebe energije. Naime, bez obzira na energetski potencijal kojim raspolaže, BiH zaostaje za susjednim državama kada je u pitanju razvoj institucija i strategija u ovoj oblasti, kao što je primijetila Međunarodna agencija za energetiku.¹² Jedan od razloga za to je štetna politička atmosfera i zloupotreba sektora za privatnu korist umjesto za razvoj, ekonomski napredak i privlačenje stranih investicija. Birač je u svoje vrijeme bio najveće proizvodno-izvozno preduzeće u cijeloj bivšoj Jugoslaviji i do danas je ostao jedan od najvećih privrednih giganta u zborničkoj regiji, te značajno utiče na rast industrijske proizvodnje i izvoza RS i BiH u cjelini. Oko 6.000 ljudi u zborničkoj regiji i šire direktno ili indirektno zavisi od poslovanja ovog preduzeća.¹³ Budući da predstavlja preduzeće od strateškog interesa, a i sam energetski sektor je od strateškog interesa, Birač ima ogroman uticaj na sveukupnu ekonomiju i razvoj poslovanja u državi, a njegovo zarobljavanje ima dalekosežne posljedice.¹⁴ Efekat zarobljene države u ovom sektoru i samom preduzeću direktno šteti budžetu RS, kroz usmjeravanje njihovih sredstava i resursa u ruke sumnjivih investitora i kroz izvlačenje ogromnih količina neoporezovanog novca putem neadekvatnih zakonskih odredbi o transfernim cijenama, u kombinaciji s nedovoljno snažnom nadzornom ulogom nadležnih nadzornih organa. Zarobljenost države takođe direktno prijeti egzistenciji velikog broja zaposlenih i ugrožava veliki broj akcionara. To dovodi do

---

¹² N. Šunjić, „The Root Cause of the Rebellion: Top Ten Privatization Plunders in Bosnia and Herzegovina“, 10.3.2014. Dostupno na <https://bhprotestfiles.wordpress.com/2014/03/10/the-root-cause-of-the-rebellion-top-ten-privatisation-plunders-in-bh/>, datum pristupa 5.1.2018.

¹³ Ibid.

¹⁴ Bayliss K., „Post-Conflict Privatisation: A Review of Developments in Serbia and Bosnia and Herzegovina“, Economic and Statistic Analysis Unit, ESAU Working Paper 12, Oversea Development Institute, London, 2005, datum pristupa 21.12.2017. Dostupno na www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/2519.pdf

negativnog efekta na RS i na čitavu ekonomiju. Na apstraktnijem nivou, zarobljenost ovog sektora narušava osnovne demokratske institucije, ugrožava izvršne, sudske, poreske i organe za sprovođenje zakona, i uništava povjerenje građana u bankarski i finansijski sektor.

Analiza slučaja Birač

(i) Širi kontekst

Fabrika glinice Birač je privatizovana 2001. godine prema posebnom programu vlade. Fabriku je za 10 miliona KM kupila Ukio Investment Group u vlasništvu Vladimira Romanova.¹⁵ Grupa je pristala da uloži dodatnih 50 miliona KM i da zadrži radnike fabrike. Nakon što je u aprilu 2013. godine pokrenut stečajni postupak, imovina Birača je izgubila na vrijednosti oko 730 miliona KM, a sada je opet u vlasništvu *Vlade RS*. Oko 300 radnika je izgubilo posao, a dodatnih 1.000 radnika u fabrici i sestrinskim kompanijama očekuje neizvjesna budućnost. Međutim, priča je mnogo složenija, a započela je još 1998. godine.¹⁶

Dana **28.2.1998.** bivši direktor Birača Vojin Grković, bez zvaničnog odobrenja Upravnog odbora Birača (**Uprava**), potpisuje Ugovor o angažovanju Ukio Bankas Investment Group (UBIG), preduzeća koje djeluje kao krovna organizacija za sve Romanovljeve poslove, kao konsultanta (**Konsultant**) u procesu privatizacije Birača. Vlada RS, na čelu sa Miloradom Dodikom, daje naknadnu saglasnost **8.12.1998.**¹⁷ za angažovanje Ukio banke kao konsultanta za izradu početnog bilansa i drugih pratećih dokumenata potrebnih za privatizaciju državnog kapitala u Biraču, uz višestruko pretplaćeni iznos konsultantske naknade od 149.000 američkih dolara (prema riječima stručnjaka, konsultantske naknade za ovakve programe u RS u tom trenutku iznosile su oko 10.000 KM). Dana **4.8.1999.** Uprava usvaja prijedlog privatizacije koji je izradio Konsultant, tj. Ukio grupa, i dostavlja ga Direkciji za privatizaciju RS (**Direkcija**) na ocjenu.¹⁸

Dana **23.11.2000.** raspisan je tender za prodaju državnog kapitala u Biraču na osnovu kog je izabran najpovoljniji ponuđač s kojim je potpisan ugovor o prodaji 64% državnog kapitala u iznosu od 456 miliona KM. Iznenadjujuće, Ukio banka, Konsultant, bila je jedan od tri ponuđača i ujedno jedini ponuđač koji ispunjava formalne uslove, pošto druga dva ponuđača nisu čak ni uplatila depozit, priložila bankarske

---

¹⁵ Veza za dolazak Romanova u RS je navodno tašta tadašnjeg premijera RS Milorada Dodika, gđa Gordana Rašeta Blažić. Njen suprug je godinama radio u Rusiji i na taj način su se povezali te je tim putem Romanovljev kartel ušao RS i progutao cijelu državnu strukturu.

¹⁶ N. Šunji, „The Root Cause of the Rebellion: Top Ten Privatization Plunders in Bosnia and Herzegovina“, 10.3.2014. Dostupno na <https://bhprotestfiles.wordpress.com/2014/03/10/the-root-cause-of-the-rebellion-top-ten-privatisation-plunders-in-bh/>, datum pristupa 5.1.2018.

¹⁷ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Banke“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013. Dostupno na www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/, datum pristupa 11.11.2017.

¹⁸ S. Cenić, „Birač – hronika jedne privatizacije“, objavljeno 21.10.2013., dostupno na www.6yka.com/novost/%204404/birac-hronika-jedne-privatizacije, datum pristupa 11.10.2017.

garancije ni dostavila plan poslovanja, zbog čega su njihove ponude proglašene nevažećim. Komisija vrši vrednovanje jedine formalno ispravne ponude i **17.4.2001.** dodjeljuje tender Ukio Investment grupi.

Proces privatizacije je, dakle, bio obilježen nepravilnostima od samog početka, imajući u vidu očigledan sukob interesa jer je konsultant zadužen za pripremu privatizacije istovremeno bio kupac u procesu privatizacije, a druga dva ponuđača, zgodnim spletom okolnosti, nisu ispunjavala propisane uslove.¹⁹ Ovo je jedinstven slučaj da kupac savjetuje prodavca o tome kako će mu prodati preduzeće i još pri tom naplati svoju konsultantsku uslugu.

Pored toga, privatizacija je sprovedena u suprotnosti sa važećim zakonima o privatizaciji, uputstvima Ministarstva finansija RS i propisima Vlade RS, što je rezultiralo brojnim nezakonitim praksama. Na primjer, vrednovanje prispjelih tenderskih ponuda trebalo je da se vrši u skladu s Uputstvom o postupku i načinu vrednovanja tendera sa varijabilnim uslovima, a Direkcija je navedeno uputstvo donijela tri mjeseca po zatvaranju tendera, a samo pet dana prije dodjele tendera UBIG-u, što jasno ukazuje da i nije bilo pravog vrednovanja prispjelih ponuda.²⁰ Pored toga, kupac nije bio strateški partner i nije ispunjavao uslove propisane tada važećim zakonima o privatizaciji. Prema važećim zakonskim propisima, samo partner koji ispunjava sljedeća dva uslova može se smatrati partnerom za Birač: (i) partneru su potrebne velike količine glinice za potrebe njegove proizvodnje; i (ii) partner želi da ulaže u proizvodnju glinice (tj. strateški je partner). To bi bile jedine garancije za omogućavanje proizvodnje uprkos niskim cijenama glinice jer bi Birač mogao opstati samo kad bi ga kupilo finansijski jako strateško preduzeće.²¹

Međutim, ovdje nije kraj nepravilnostima. Direkcija za privatizaciju je bila obavezna da potpiše ugovor o prodaji u roku od tri dana od dana prijema obavještenja komisije za tender, kako je navedeno u članu 85 do 87²² Pravilnika o tenderskoj prodaji²³ – najkasnije do **22.4.2001.** Međutim, ugovor je potpisan tek **4.10.2001.**, a naknadno je na zahtjev kupca izmijenjen tri puta, u decembru 2001., maju 2003. i 30.12.2003. godine, čime je u potpunosti izmijenjen prvobitni tekst ugovora. Razlog za odugovlačenje oko potpisivanja ugovora i za mijenjanje ugovora jeste namjera da se odgodi početak proizvodnje pošto je cijena glinice na svjetskoj berzi bila između 150 i 175 američkih dolara po toni. Po toj cijeni proizvodnju može organizovati samo strateški partner koji bi imao iz čega da nadoknadi gubitke. Kako kupac nije ispunjavao kriterijume strateškog partnera, proizvodnja je obustavljena i tražena je pomoć Vlade kako bi se prebrodila kriza.

---

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., str. 5

²¹ Ibid., str. 3

²² Član 86: „Pregovori o zaključenju ugovora ne mogu biti duži od 30 dana od dana prijema poziva za pregovore. Direkcija može u izuzetnim slučajevima produžiti ovaj rok na prijedlog pregovaračkog tima“, član 87: „Direkcija je obavezna pozvati pobjednika tendera na zaključenje ugovora najkasnije tri dana nakon pregovora“.

²³ Pravila tenderske prodaje („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 24/98, 62/02, 38/03,65/03) – ukinut propis.

Kupac je tri puta prisilio Vladu RS da mijenja sporazume, a tim izmjenama su kupcu na kraju obezbijeđene nevjerojatne pogodnosti oko otplate dugova.²⁴ Ove igre su trajale dvije i po godine sve dok cijena glinice nije porasla do visine koja omogućava profit, kada je proizvodnja naglo ponovo pokrenuta. Kupoprodajna cijena od 10,25 miliona KM imala je rok plaćanja od 25 dana od dana zaključenja ugovora. Tri miliona KM i ranije uplaćeni depozit od 250.000 KM su uračunati u kupoprodajnu cijenu, a kupac se obavezao da će preostalih sedam miliona uplatiti u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ugovora potpisanog sa Vladom RS, koji je potpisao tadašnji premijer RS Mladen Ivanić.²⁵ Međutim, svu težinu „greške“ najbolje pokazuje činjenica da je litvanskom investitoru dozvoljeno da preuzme fabriku bez plaćanja cjelokupnog iznosa kupoprodajne cijene, i da stekne pravo svojine i preuzme upravljanje a da pri tom nije ispunio uslove iz ugovora. Umjesto ulaganja sopstvenih sredstava u remont, kupac je podizao kredite na teret preduzeća, što znači da je nova uprava, i pored toga što nije bila vlasnik, uspjela uvećati kreditnu zaduženost preduzeća.²⁶ Suština je da je Vlada RS platila daleko više dugova za kupca nego što je kupac platio prodavcu za državni kapital u Birču.²⁷

(ii) Transferne cijene i povezana društva FG Birač

Preuzimanje velikog dijela resursa Birča od strane Romanova i nosilaca izvršne vlasti omogućeno je tadašnjom zakonskom regulativom o transfernim cijenama. Transferne cijene štete kako privredi u cjelini zbog finansijskog urušavanja preduzeća, tako i državnom/entitetskom budžetu zbog gubitka poreza na dobit i PDV-a. Stručnjaci ističu da je u BiH prisutno više oblika odlivanja novca u poreske oaze širom svijeta, s tim da je najčešća šema namjerno ugovaranje razlike u nabavnoj i prodajnoj cijeni robe, mimo berzanskih kretanja – kao što je bio slučaj sa Birčom.²⁸ Ne postoje zvanični podaci o tome koliko je novca izneseno na takav način; međutim, američka nevladina organizacija *Global Financial Integrity* je nedavno objavila podatke koji pokazuju da je iz BiH ilegalnim finansijskim tokovima u posljednjih 10 godina izvučeno najmanje 8,36 milijardi američkih dolara. Sa prosječnim godišnjim odlivom od 836 miliona dolara, BiH je zauzela 57. mjesto od ukupno 143 rangirane države svijeta.²⁹ Međutim, domaće zakonodavstvo ne reguliše

²⁴ S. Cenić: „Birač – hronika jedne privatizacije“, objavljeno 21.10.2013., dostupno na www.6yka.com/novost/%204404/birac-hronika-jedne-privatizacije, datum pristupa 11.10.2017., str. 6.

²⁵ „Uz pomoć vlasti Litvanci nam uzeli 210 miliona maraka“, 6.8.2014., dostupno na www.rtvbn.com/314135/Uz-pomoc-vlasti-Litvanci-nam-uzeli-210-miliona, datum pristupa 11.10.2017.

²⁶ „Kako je privatizovana Fabrika glinice“, objavljeno 11.11.2013., dostupno na www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Kako-je-privatizovana-Fabrika-glinice-iz-Zvornika-III-Smanjene-milionske-obaveze-Litvanaca/lat/138917.html, datum pristupa 3.1.2018.

²⁷ Isto.

²⁸ P. Klincov: „Iz BiH se stotine miliona iznose u poreska utočišta“, objavljeno 15.4.2013., dostupno na <https://www.nezavisne.com/ekonomija/analize/Iz-BiH-se-stotine-miliona-iznose-u-poreska-utocista/188403>, datum pristupa 15.1.2018.

²⁹ Global Financial Integrity, „Illicit Financial Flows to and from Developing Countries: 2005-2014“, april 2017, dostupno na http://www.gfintegrity.org/wp-content/uploads/2017/05/GFI-IFF-Report-2017_final.pdf, datum pristupa 15.1.2018.

problem transfernih cijena na adekvatan način i država nema odgovarajuće mehanizme da zaustavi ove odlive. Primjeri ovakvih finansijskih odliva u slučaju Birač su mnogobrojni i o njima se intenzivno diskutuje u javnosti i medijima, kao što će biti opisano u ovom dokumentu kako bi se ilustrovao formalni i neformalni mehanizam zarobljavanja koji koriste političke i poslovne elite u RS.

Za potrebe razumijevanja konteksta neophodno je ukratko predstaviti korporativnu strukturu Birča, kao i čitavu intrigu u vezi s transfernim cijenama. Tokom 2003. preduzeće je izvršilo statusne promjene uspostavljanjem novih, zasebnih pravnih lica kao povezanih društava u kojima preduzeće ima 100% udjela u kapitalu, i to: (i) Alumina d.o.o. Zvornik; (ii) Mehanika d.o.o. Zvornik; (iii) Birač-Energo d.o.o. Zvornik; (iv) AB Birač-Evropa Litvanija; i (v) Energolinija Zvornik (indirektno).³⁰

Osnovna djelatnost Birča bila je proizvodnja glinice, pored ostalih proizvoda. Važno je napomenuti da su Zakon o privatizaciji koji je u to vrijeme bio na snazi i kupoprodajni ugovor izričito propisali da preduzeće ne smije promijeniti svoju postojeću osnovnu djelatnost najmanje tri godine, bez prekida.³¹ Međutim, u periodu **od novembra 2001. do jula 2003.** godine došlo je do prekida i obustave proizvodnog procesa, a u **julu 2003.** godine sklopljen je ugovor sa pravnim licem iz RS o obavljanju uslužne prerade sirovina u gotove proizvode. Nakon toga, osnovna djelatnost preduzeća su „holding poslovi, zajedničke funkcije, upravljanje i finansiranje zavisnim društvima, određivanje njihovih strateških ciljeva i osnovnih strategija, praćenje poslovanja i odlučivanje o njihovom statusu“.³² Ovime su direktno prekršeni važeći zakon i ugovor jer je na taj način omogućen prenos osnovne djelatnosti na povezana društva. Prvo preduzeće koje je osnovao litvanski investitor bilo je Balkal a.d. Banjaluka (**Balkal**), i to **12.12.2002.**³³ Balkal je imao samo dva zaposlena: direktora Ratka Marčetu i sekretara i sjedište mu je bilo u iznajmljenim prostorijama u zgradi Balkan Investment Banke, a svu njegovu imovinu činilo je nekoliko starih računara i jedan stari automobil, ali je u to vrijeme bio treći najveći izvoznik glinice u zemlji s obimom izvoza od 100.000 miliona tona godišnje, odmah nakon Elektroprivrede i Aluminijske Mostar – pa ipak nije uspio da izmiri nagomilane obaveze po osnovu PDV-a u iznosu od 1.735.133 KM.³⁴

Marčeta je **15.5.2003.** Balkal prodao firmi Corp System Ltd. sa sjedištem u mjestu Tortola na Britanskim Djevičanskim ostrvima, pri čemu je u privredni registar upisan novi osnivač društva kako bi se otežalo

---

³⁰ Isto.

³¹ Član 7 Zakona o privatizaciji državnog kapitala u preduzećima („Službeni glasnik RS“, br. 51/06, 1/07, 53/07, 41/08, 58/09, 79/11, 28/13)

³² Revizorski izvještaj koji je sačinila revizorska kuća Deloitte za 2011. godinu, objavljen 7.5.2012., Banja Luka str. 10

³³ „Uz pomoć vlasti Litvanci nam uzeli 210 miliona maraka“, 6.8.2014., dostupno na www.rtvbn.com/314135/Uz-pomoc-vlasti-Litvanci-nam-uzeli-210-miliona, datum pristupa 11.10.2017.

³⁴ Sagovornik Siniša Vukelić glavni urednik poslovnog portala CAPITAL.ba, intervju održan 22.12.2017. u Banjaluci.

utvrđivanje pravih vlasnika u slučaju budućih istraga.³⁵ Od tog trenutka Balkal prodaje prerađenu glinicu po cijenama mnogo nižim od tržišnih jednoj od stranih kompanija litvanske Ukio grupe, koja tu glinicu konačno prodaje na svjetskom tržištu po višestruko većim cijenama (berzanskim), zbog čega sva dobit ostaje van RS. Inspektor Poreske uprave RS Goran Tanasić konstatovao je u Zapisniku o inspekcijskoj kontroli da se novac preko Balkala izvlači iz RS.³⁶ Balkal je prijavio nerealne troškove prerade i sirovina u periodu od 2002. do 2005. godine. Došlo je do nerealnog povećanja prihoda u korist Birča, a na štetu Balkala. Povećanje kreiranja većih cijena proizvoda koje prodaje Balkal rezultiralo je prijavljivanjem većih troškova prerade.³⁷ To znači da cijena uslužne prerade koju je Balkal fakturisao Birču nije predstavljala stvarni trošak u bilansu uspjeha, odnosno Balkalova dobit je smanjena, a Biračev prihod je nerealno povećan. Pomenuti inspekcijski izvještaj sačinjen je 16.12.2005., ali slučaj je zataškan bez ikakvih sankcija protiv odgovornih preduzeća zbog nagomilanih milionskih obaveza prema Poreskoj upravi RS. Balkal je nastavio da radi nesmetano do 2011. godine, kada je pokrenut stečajni postupak zbog neizmirenih milionskih poreskih obaveza.³⁸

Glavni kupci Balkala u periodu od 2009. su offshore kompanije E-Way LLC na Američkim Djevičanskim ostrvima, Viewside Markets Inc. na Britanskim Djevičanskim ostrvima i AB Kauno tiekimas Filialas u Litvaniji. Ove kompanije su, istovremeno, bile glavni uvoznici sirovina.³⁹ U martu 2009. godine, Alumina (drugo povezano društvo bez zaposlenih u to vrijeme) započinje proizvodnju i prodaju gotovih proizvoda, čiji su glavni međunarodni kupci, opet, Viewside Markets Inc. i AB Kauno tiekimas Filialas, kao najznačajniji kupci. Veze između Ukio banke, offshore kompanija, Birča i povezanih društava ilustrovane su u nastavku teksta.

Firma AB Kauno tiekimas Filialas osnovana je u Kaunasu, Litvanija, gdje ima desetak zaposlenih, od kojih su neki bili i odgovorna lica u Birču i povezanim društvima, kao i u Industrija Adriji Sarajevo, a predstavljali su se i kao odgovorna lica Viewside Markets Inc. i E-Way LLC. Firma E-Way LLC osnovana je 2003. godine na Američkim Djevičanskim ostrvima, nema zaposlenih, nema prihoda i zvanično je bez odgovornog lica, sa otvorenim nerezidentnim računom u Ukio banci. Firma Viewside Markets Inc. osnovana je 2006. godine na Britanskim Djevičanskim ostrvima. Nema zaposlenih, nema prihoda i zvanično je bez odgovornog lica, sa otvorenim nerezidentnim računom u Ukio banci. Tehnika rada pomenutih kancelarija izgledala je ovako: u kancelariji prodaje Alumine d.o.o. u Zvorniku kucaju se izlazne fakture prema tim kupcima, a u jednoj od

---

³⁵ „Uz pomoć vlasti Litvanci nam uzeli 210 miliona maraka“, 6.8.2014., dostupno na www.rtvbn.com/314135/Uz-pomoc-vlasti-Litvanci-nam-uzeli-210-miliona, datum pristupa 11.10.2017.

³⁶ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

³⁷ Ibid.

³⁸ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

³⁹ Ibid.

kancelarija Alumine kucaju se i korespondentne fakture Viewside Markets Inc.-a i AB Kauno tiekimas Filialas-a. Tačno određeni radnici Birča i Alumine raspolagali su pečatima navedene dvije firme, koje su dobili od Viktorasa Zarevičiusa, zaposlenog u Birču. Osim toga, radnici Birča i Alumine sami su potpisivali fakture Viewside Markets Inc.-a po nalogu Atanasa Sušića, jednog od direktora kontrolisanih pravnih lica, dok je potpis za AB Kauno tiekimas Filialas obezbijeden elektronskim putem. Cijene prema krajnjim kupcima koje su unošene na fakture Viewside Markets Inc.-a i AB Kauno tiekimas Filialas-a diktirane su iz AB Kauno tiekimas Filialas-a, a često ih je davala Oksana Kovtun, zamjenik direktora AB Kauno tiekimas Filialas-a koja je istovremeno bila i član Upravnog odbora „Birča“, i Egle Vadopaliene. Te fakture su sa pripremljenim formularom za carinjenje robe (jer je Birač imao i sopstvenu špediciju) uručivale vozačima, koji su ih zatim mijenjali po izlasku iz BiH sa špediterom Bos iz Loznice.⁴⁰ AB Kauno tiekimas Filialas iz Litvanije je po osnovu „posredovanja“ prilikom izvoza gotovih proizvoda samo od 2010. do 2012. zaradila 11.373.817,93 evra, dok je firma Viewside Markets Inc. od 1.1.2010. do 3.9.2011. naplatila 3.028.137,93 evra provizije, što ukupno iznosi 14.401.955,86 evra.⁴¹ Ukupna „provizija“ navedenih „posrednika“ ostajala je na računima u Ukio banci u Litvaniji.⁴²

a. Uloga Balkan Investment banke

Geneza problema Birča i njegovih povezanih društava je direktno povezana s osnivanjem Balkan Investment Banke (**BIB**). BIB je osnovana po dolasku litvanskih investitora kao podrška poslovanju Birča i produžena ruka stvarnog vlasnika cjelokupne imovine Ukio grupe Romanova i njegove UBIG korporacije. Litvanska banka Ukio bankas i Ukio Investment Group su osnovali BIB **4.2.2000.**, a litvanski investitori su upravljali BIB-om do njene propasti 2013. godine, kada RS preuzima banku u procesu dokapitalizacije preimenovavši je u Banka Srpske. Banka Srpske je takođe naknadno likvidirana, a o njenom poslovanju je pokrenuta istraga od strane vlasti na državnom nivou.⁴³

BIB je bila glavni finansijski servis korporacije UBIG. Ona je osnovana neophodnim minimalnim kapitalom koji je propisan Zakonom o bankama RS i relevantnim odlukama Agencije za bankarstvo RS (**ABRS**), ali sav taj kapital je bio samo „tranzitni kapital“ pošto je odmah po osnivanju iznesen u vidu davanja kredita nerezidentnim pravnim licima sa sjedištima u inostranstvu, bez ikakvog suštinskog obezbjeđenja za Banku.⁴⁴ Samo tokom vladavine Dodikove vlade BIB je u inostranstvo prebacila oko 60 miliona KM (to se

---

⁴⁰ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ D. Čavić, predsjednik DP-a „DOSJE: Nije samo „Birač“ propao, propala je i Balkan Investment Banka“, objavljeno 4.5.2013., dostupno na <http://slobodanvaskovic.blogspot.ba/2013/04/dosje-nije-samo-birac-propao-propala-je.html>, datum pristupa 6.10.2017.

⁴⁴ Isto.

odnosi samo na kredite nerezidentima), dok je akcijski kapital Banke iznosio svega 27 miliona KM.⁴⁵ Novac je direktno prebacivan povezanim društvima koja su bila povezana sa BIB i Romanovim. Naravno, ta društva su osnivana u poreskim oazama čiju je vlasničku strukturu bilo nemoguće utvrditi. Na primjer, neki od nerezidenata kome je u to vrijeme BIB odobrila ogromne kredite bili su: firma AB Kauno tiekimas Filialas (Litvanija), koja je dobila kredit u iznosu od 3.850.000,00 evra, a kao garanciju dala hipoteku na neku željezničku prugu u Litvaniji; firma Incomplex LLC, sa sjedištem u nekom indijanskom rezervatu u SAD, koja je dobila kredit u iznosu od 3.500.000,00 evra, a kao garanciju dala mjenice izdate u RS sa ovjerom te firme iz SAD; firma ENSCO 165 (Škotska), koja je dobila kredit u iznosu od 380.000,00 evra, a kao garanciju dala prodavnice dresova i suvenira u Škotskoj; firma Balkanika, registrovana u Brčkom, koja je dobila kredit u iznosu od 7.600.000,00 KM bez ikakvih obezbjeđenja; tim novcem je kupila akcije koje je naknadno koristila kao instrument obezbjeđenja kredita.⁴⁶ Sva navedena nerezidentna preduzeća su direktno ili indirektno u vlasništvu Romanova iako se nalaze u različitim zemljama, pa čak i na različitim kontinentima, i predstavljaju povezana društva.⁴⁷ Ključni igrač u ovom poduhvatu plasmana i novčanih transfera povezanih društava je Litvanac Edvinas Navickas, direktor BIB-e. Prema članku koji je napisao bivši predsjednik RS Dragan Čavić, ljudi koji su saradivali sa Navickasom tvrde da on raspolaže pečatima svih povezanih nerezidentnih firmi sa sjedištima po cijelom svijetu, kojima ovjerava sve što je potrebno u ovim transferima.⁴⁸ Pored plasiranja kredita u inostranstvo, uz u najmanju ruku sumnjivo obezbjeđenje, BIB je iznosila novac i na druge načine, npr. kupovinom vlasničkih udjela u litvanskim preduzećima sa nikakvom historijom poslovanja, ili kupovinom poslovnih objekata u Litvaniji sa iznosima koji bi se kasnije, samo dijelom, reinvestirali u Banku u smislu dokapitalizacije (npr. 2008. godine za dodatnih 9 miliona KM). Prije dvije godine, Agencija za istrage i zaštitu (**SIPA**) otvorila je istragu o poslovanju BIB-e u sklopu tekuće istrage u predmetu Birač. Tek nakon što je poslovni portal CAPITAL.ba objavio zapisnik Deviznog inspektorata RS o nezakonitim radnjama u ovoj banci nadležni organi su počeli postavljati pitanje odgovornosti direktorice Agencije za bankarstvo RS Slavice Injac, koja je, kao regulator bankarskog tržišta, znala – ili je trebalo da zna – šta se dešava. Isto tako, pokrenuto je pitanje odgovornosti Mire Bjelac, predsjednice Kreditnog odbora u BIB-i, ali joj to nije predstavljalo prepreku da kasnije postane predsjednica Upravnog odbora Agencije za bankarstvo RS.⁴⁹

---

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ D. Čavić, predsjednik DP-a, „DOSJE: Nije samo „Birač“ propao, propala je i Balkan Investment Banka“, objavljeno 4.5.2013., dostupno na <http://slobodanvaskovic.blogspot.ba/2013/04/dosje-nije-samo-birac-propao-propala-je.html>, datum pristupa 6.10.2017.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ CAPITAL.ba, „Kako je stvoren dug Fabrike „Birač“ prema Ukio banci“, objavljeno 11.2.2016., <http://www.capital.ba/nikad-otkriveni-detelji-milionske-prevare-kako-je-stvoren-dug-fabrike-birac-prema-ukio-banci-iv/>, datum pristupa 15.10.2017. godine

b. Fiktivno finansiranje i uloga ABRS

Izveštaj Deviznog inspektorata⁵⁰ (**Inspektorat**) detaljno opisuje prevaru u vezi sa fiktivnom dokapitalizacijom BIB-e u iznosu od nevjerovatnih 15,2 miliona KM i fiktivnim transakcijama akcijama s ciljem izvlačenja kapitala iz ove banke. Izveštaj otkriva nepravilnosti u radu ABRS tokom dužeg niza godina. Dokapitalizacija je bila tek jedan od načina da se prikriju ogromni kreditni rizici preuzeti plasiranjem kredita prema povezanim društvima kao i neadekvatni akcijski kapital, pri čemu je ABRS odobravalala sve nezakonite radnje zatvarajući oči pred očiglednim kršenjem zakona i nezakonitim aktivnostima. Na primjer, **22.12.2006.** ABRS je donijela rješenje kojim odobrava da firma UAB Asocijuoto Turto Valdymas može steći preko 10% do 33% u kapitalu BIB-e. U izvještaju se navodi da ABRS nije iskoristila pravo da ospori dokapitalizaciju BIB-e od strane offshore kompanija Bellgrad LLC U.S.D. i Capital Link U.S.D. koje su osnovane na Djevičanskim ostrvima, a koje očigledno nisu koristile svoja sredstva za dokapitalizaciju BIB-e. ABRS je imala zakonsku obavezu da ocijeni poslovnu reputaciju i finansijsko stanje ovih kompanija i da na osnovu toga ocijeni da li da odobri sticanje značajnog vlasničkog udjela u BIB-i. Međutim, umjesto toga, ABRS je dozvolila sumnjivoj firmi koja je registrovana u poreskoj oazi da poveća vlasnički udio u BIB-i. Inspektorat zaključuje da je ova „dokapitalizacija“ u 2008. godini poslužila za prividno povećanje osnovnog kapitala u cilju podizanja kreditnog maksimuma prema klijentima BIB-e. U prilog ovoj tvrdnji ide i činjenica da je novac uplaćen u tu svrhu prebačen na račune Ukio bankas-a u iznosu od 2.303.968 KM, suprotno važećim zakonskim propisima RS. Nakon provedene fiktivne dokapitalizacije kapital Banke iznosio je 27 miliona KM, a fiktivno je povećan za 15.207.368 KM.

Inspektori su, između ostalog, otkrili nezakonitosti u obavljanju platnog prometa grupe povezanih društava okupljenih oko Birča, uz sofisticiranu logistiku BIB-e i litvanske Ukio Banke. Samim osnivanjem BIB-e u ovoj banci otvoreni su nerezidentni računi Ukio banke u evrima. S druge strane, sva povezana društva koja su registrovana u RS i BiH (Alumina, Mehanika, Energolinija, Balkal i Balkanika) otvaraju nerezidentne račune upravo u Ukio banci u Litvaniji. Tako počinje finansijsko premošćavanje u transakcijama pomenutih firmi. Tehnika rada se sastojala u uplatama povezanih lica (na osnovu poslovanja sa glinicom) na nerezidentne račune ovih pravnih lica u Ukio banci, dok drugi način predstavljaju mijenjački poslovi sklopljeni između Ukio banke i BIB-e. Svrha „mijenjačkog posla“ jeste prenos deviznih sredstava s nerezidentnih računa Birča i Alumine u Ukio banci na nerezidentni račun Ukio banke u BIB-i kako bi se moglo plaćati krajnjim povjeriocima i dobavljačima Birča i Alumine. Kao rezultat toga od kupaca

---

<http://www.frontslobode.ba/vijesti/ekonomija/76370/capital-sipa-otvorila-istragu-o-balkan-investment-banci>, objavljeno 13.4.2016., datum pristupa 11.10.2017.

⁵⁰ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

se izvlačio novac sa računa u BiH na račune u Litvaniji. Nezakonite prakse su se ogledale u činjenici da nerezidentni računi nisu mogli da se otvore do 30.6.2006. godine, kada je Vlada RS donijela Uredbu o uslovima za otvaranje deviznog računa u inostranstvu. Dakle, ove transakcije su bile u suprotnosti sa Zakonom o deviznom poslovanju RS i navedenom Uredbom. Na taj način, ove banke su, suprotno odredbama člana 38. Zakona o unutrašnjem platnom prometu,⁵¹ omogućile kontrolisanim pravnim licima da finansijski posluju putem nerezidentnog računa, u uslovima dugogodišnje blokade svih rezidentnih računa otvorenih u istoj banci, kao i u drugim bankama u BiH.

Osim toga, u izvještaju je nedvosmisleno utvrđeno da su odgovorna lica u kontrolisanim pravnim licima (Birač a.d. i sva društva povezana sa njim) od 2004. godine pa do momenta kontrole (april 2013. godine) smišljeno, organizovano i kontinuirano smanjivala imovinu tih pravnih lica tako što su smanjivala vrijednost izvezene robe, na taj način prodavala ispod tržišne vrijednosti svoje gotove proizvode, što je dovelo do smanjenja kapitala i potcijenjene vrijednosti akcija. Ta lica su takođe zaključivala fiktivne ugovore sa povezanim društvima u inostranstvu na osnovu kojih su neosnovano uplaćivala milionske iznose novca, prikrivala stvarno stanje poslovnih knjiga, mijenjala nazive računa u cilju prikrivanja suštine promjena te sačinjavala lažne isprave i zavedila ih u svoje poslovne knjige, a istovremeno izbjegavala plaćanje svojih obaveza prema domaćim povjeriocima (u iznosu od 131 miliona KM), poreza i kredita državi, i na druge načine varajući svoje poslovne partnere – prouzrokovala stečaj.⁵² Može se zaključiti da je BIB, od svog osnivanja, u stvari bila sredstvo za izvoz kapitala iz RS, tj. novac (iz depozita) građana RS se plasirao u inostranstvo i u većem iznosu nego što iznosi vrijednost kapitala Banke.

c. Uloga Investiciono-razvojne banke RS u fiktivnim transakcijama i Energolinija d.o.o.

Iako je Birač imao ogromne obaveze prema Poreskoj upravi RS i prema javnim preduzećima širom BiH, konstantno je dobijao brojne povlastice i subvencije koje su do 3.4.2013. iznosile 38,8 miliona KM, što potvrđuje naš početni zaključak da je prodavac (RS) platio mnogo više nego kupac preduzeća.⁵³

I pored ogromnih dugovanja i subvencija, Investiciono-razvojna banka RS (**IRB RS**) odobrava dva kredita jednom od preduzeća iz Grupacije Birač, tj. Energoliniji d.o.o. Zvornik, koja je tad bila u 100% vlasništvu Birača a.d. Zvornik, iako je pravilima IRB RS propisano da pravno lice mora imati izmirene poreske obaveze

⁵¹ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 52/2012, 92/12.

⁵² Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

⁵³ „Uz pomoć vlasti Litvanci nam uzeli 210 miliona maraka“, objavljeno 6.8.2014., dostupno na <http://www.rtvbn.com/314135/Uz-pomoc-vlasti-Litvanci-nam-uzeli-210-miliona>, datum pristupa 11.10.2017.

prilikom podnošenja zahtjeva za kredit.⁵⁴ Prvi kredit u iznosu od 5 miliona KM odobren je **21.5.2009.** preko BIB-a. Drugi kredit u iznosu 19,4 miliona KM je odobren **10.5.2012.** direktno bez posrednika iz sredstava Evropske investicione banke. Dobijena sredstva iz prvog kredita IRB RS u iznosu od 5 miliona KM Energolinija je prebacila povezanim društvima na osnovu fiktivnih faktura kojima su pravdali utrošak kreditnih sredstava. To znači da je Energolinija podigla kredit iz IRB RS i kupovala opremu i nekretnine od drugog preduzeća iz Grupacije Birač, koje je izdavalo fiktivne fakture kojima su pravdana utrošena sredstva. Ključni problem je bio u činjenici da su krediti trošeni nenamjenski. Međutim, iako je konstatovala da je upoznata s tom činjenicom, IRB RS nije preduzela ništa. Drugi kredit tražen je u svrhu pokretanja energane na uglj, odnosno zamjene postojeće koja je radila na gas. Indikativno je da postoji gasovod do same fabrike, dok bi se uglj morao dovoziti željeznicom jer u blizini nema odgovarajućeg nalazišta. Drugi bitan momenat jeste činjenica da su u to vrijeme postojala ogromna dugovanja za utrošeni gas koja, kako se vidi, investitori nisu namjeravali nikada izmiriti. Isto bi se moglo zaključiti i za sam kredit, pošto je od početka postojao plan da se novac izvuče u ruke Romanovljevih povezanih društava jer su investitori već tada namjeravali napustiti Birač i BiH.

Zanimljivo kod ovog kredita je to da je najprije odbijen, a nakon samo nekoliko mjeseci podnesen je novi zahtjev. Energolinija je podnijela prvi zahtjev za kredit u iznosu od 19.476.650,00 KM, koji je odbijen **22.12.2011.** na kreditnom odboru IRB RS. Odmah sutradan, tadašnji direktor IRB RS Milenko Pavlović podnio je ostavku. Dana **19.1.2012.** Energolinija podnosi novi zahtjev za kredit u iznosu od 19,4 miliona KM. IRB RS je pismenim putem obavijestio Vladu RS da se radi o veoma rizičnom klijentu i da kredit ne treba da bude odobren. Iz IRB RS su upozorili Vladu RS o nepravilnostima koje su utvrđene prilikom kontrola utroška sredstava ranije odobrenog kredita od 5 miliona KM, naime da instrumenti obezbjeđenja nisu bili dovoljni za traženi iznos kredita, te da IRB RS sumnja u navedenu procijenjenu vrijednost imovine koja se daje kao obezbjeđenje za traženi kredit.⁵⁵ Sa svim tim činjenicama bila je upoznata i Vlada RS, međutim pritisak na kreditni odbor IRB RS je bio ogroman, te se na kraju morala donijeti odluka o odobravanju kredita. Međutim, kreditni odbor IRB RS, zbog činjenice da se radilo o izrazito sumnjivom i spornom plasmanu, donosi odluku o odobravanju samo 6 miliona KM, a Vlada RS, kao veliki kreditni odbor IRB RS, taj iznos povećava na 19,4 miliona KM. Čim su legla na račun Energolinije, sredstva su prebačena na račune u poreskim oazama (navedena investicija nikad nije opravdana IRB RS, a iz bankovnih transakcija se vidi da je novac prebačen izvan RS).⁵⁶ Osim toga, kredit koji je odobren Energoliniji iz kreditne linije Evropske

⁵⁴ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

⁵⁵ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

⁵⁶ Isto.

investicione banke bio je izrazito povoljan, sa grejs periodom od dvije godine i izuzetno niskom kamatnom stopom (4% godišnje), međutim litvanskim investitorima nije padalo na pamet da plaćaju ni troškove kamate u grejs periodu, odnosno IRB RS-u nije plaćena ni jedna rata (koja je uključivala samo troškove kamate).

Budući da je navedeni kredit odobren iz kreditne linije Evropske investicione banke, bio je predmet kontrole od strane njenih predstavnika. Iako su početkom godine režimski mediji najavljivali da će IRB RS dobiti novih 50 miliona evra od Evropske Investicione Banke, to se do danas nije desilo, iz očiglednih razloga. Iz svega navedenog jasno je da je privredi RS nanesena indirektna šteta jer je ostala bez izrazito povoljne kreditne linije Evropske investicione banke.

Kada se saberu samo javno dostupni podaci, dolazimo do zastrašujućeg iznosa od blizu 210 miliona KM nanesene štete. Začuđujuće je da kontrolni organi posljednjih devet godina Dodikove vladavine nisu spriječili niti sankcionisali ovakvu ogromnu pljačku. Valja napomenuti da je BIB na kraju propala 2013. godine, te su IRB RS i Garantni fond RS morali uložiti dodatnih 30 miliona KM za njeno spašavanje, što se na kraju pokazalo neuspješno jer je ta banka u 2013. godini iskazala gubitak veći od 20 miliona KM (a koji je prema Izvještaju nezavisnog revizora znatno veći).⁵⁷ Suština je da je kredit koji je IRB RS, pod pritiskom Vlade RS, odobrila Energoliniji završio na računima povezanih društava Birča u Litvaniji i korišćen je za kreditiranje UAB Ukio bank investment grupe.⁵⁸ Naime, Energolinija je po osnovu ugovora o zajmu kreditirala Ukio banku sa tri miliona KM, a da to nije prijavila Ministarstvu finansija RS, čime je grubo prekršila Zakon o deviznom poslovanju RS.⁵⁹ Povrh toga, više je nego očigledno da kredit nije korišćen namjenski.

d. (Ne)zavisno pravosuđe i fiktivni, lažni i štetni ugovori

Naposlijetku, kako bi se stekla potpuna slika o ovom slučaju zarobljene države, mora se analizirati i uloga pravosudnog sistema – naime, u ovom slučaju pravosuđe je služilo kao omogućujući faktor. Ukratko, Ukio banka je od Birča i Alumine pokušala naplatiti fiktivna potraživanja u iznosu od 155 miliona KM za fiktivne dugove i nezakonite zaloge, uz pomoć i podršku lokalnih sudova i sudija koji su štetne ugovore i fiktivne odredbe tumačili u njenu korist. U periodu od 2003. **do 2011.** godine litvanski su investitori, kao krovno preduzeće Birač Evropa, podigli na ime preduzeća Birač Zvornik kredit u iznosu od 80 miliona evra, koliko je

⁵⁷ Zapisnik o izvršenoj inspekcijskoj kontroli „Balkan Investment Bank“ a.d. Banja Luka, br. 06/2.2/431.2-66/13 od 17.12.2013., dostupno na <http://www.capital.ba/ekskluzivno-litvanci-pljackali-vlast-pomagala-i/>, datum pristupa 11.10.2017.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 96/03, 126/06, 92/09, 20/14

iznosio gubitak četiri povezana društva u Litvaniji. U **decembru 2012.**, cjelokupna imovina Birča, Alumine, Mehanike i Alusila, suprotno relevantnom zakonodavstvu u RS, iskorišćena je kao obezbjeđenje za sporno potraživanje od 155 miliona KM. U trenutku kada je bankrotirala, Ukio banka je raspisala tender na dug Birča od 155 miliona KM, potražujući isplatu potraživanja iz Birča bez ikakvog pravnog osnova. Dio duga, u vrijednosti 10%, kupila je firma Pavgord u vlasništvu ozloglašenog biznismena Gordana Pavlovića. Ugovor između Pavgorda i Ukio banke je ništavan, a postupak pred okružnim sudovima u Bijeljini i u Zvorniku još uvijek traje. Međutim, problem je u tome što je u istoj stvari Okružni sud u Bijeljini donio dvije suprotne odluke, što ukazuje na potencijalno mutne rabote. U slučaju Alumine sud potvrđuje odluku Osnovnog suda u Zvorniku kojom se Pavgord mijenja sa Ukio bankom, dok u slučaju Rudnika Srebrenica ukida odluku Osnovnog suda i onemogućava da se Pavgord mijenja sa Ukio bankom i blokira/naplati bilo šta.⁶⁰ Tužbe su bile iste, osnov za tužbu takođe, presude Osnovnih sudova u Zvorniku i Srebrenici identične, ali su presude Okružnog suda u Bijeljini bile potpuno različite.⁶¹ Pavgord je nezakonito kupio dio potraživanja od **122 miliona KM za 6,4 miliona** evra. Kako bi nezakonita potraživanja konvertovao u kapital i postao većinski vlasnik Birča, Pavloviću je bila potrebna podrška sudova. Ključni akteri u tom smislu bili su sudija Slavica Tadić, predsjednica Osnovnog suda u Zvorniku, postupajući sudija Jelena Todorović i Zoran Džida, predsjednik Okružnog suda u Bijeljini. Sudija Jelena Todorović promptno je blokirala račune Alumine kako bi omogućila Pavgordu da naplati 155 miliona KM iako je Pavgord kupio potraživanja u iznosu od 122 miliona KM. Dakle, ona je na sopstvenu inicijativu blokirala 33 miliona KM, bez ikakvog pravnog osnova. Sudija Todorović je tu odluku donijela istoga dana kad je Okružni sud u Banjoj Luci donio privremenu mjeru kojom se zabranjuje naplata spornog potraživanja i uprkos zabrani na naplatu potraživanja od Alumine koju je izdao Ustavni sud BiH. Ustavni sud BiH je naložio pomenutim sudovima da ponište navedenu odluku, ali su sudije odbile da postupe po odluci višeg suda. Kao rezultat ove neosnovane odluke 1.400 zaposlenih su na korak od toga da ostanu bez posla, a pored njih i 2.000 radnika koji indirektno zavise od ovog preduzeća.

Ukratko, nezakonitost prakse ogleda se u činjenici da, prema važećem Zakonu o deviznom poslovanju RS, Pavgord nije mogao otkupiti potraživanja od Ukio banke. Naime, Ukio Bank nije rezident, što znači da svako devizno poslovanje sa stranim firmama koje nisu domicilne mora da se prijavi Ministarstvu finansija i stiče legalitet tek po odobrenju ovog Ministarstva. Ovdje to nije bio slučaj.⁶² Ugovor nije bio validan, imao je niz

---

⁶⁰ „Zbog blokade računa Alumina pred kolapsom“, objavljeno 15.4.2017., dostupno na <http://www.capital.ba/zbog-blokade-racuna-alumina-pred-kolapsom/>, datum pristupa 17.10.2017.

⁶¹ S. Vasković „Paralelni pravosudni sistem: Džidin ugao“, 30.5.2017., dostupno na <http://slobodanvaskovic.blogspot.ba/2017/05/paralelni-pravosudni-sistem-dzidin-ugao.html>, datum pristupa 15.10.2017.

⁶² Đ. Kesić, „Nečastivi u Zvorniku – drugi deo“, objavljeno 15.4.2017., dostupno na <http://www.pravda.rs/lat/2017/04/15/necastivi-u-zvorniku-drugi-deo/>, datum pristupa 15.10.2017.

pravnih nedostataka i, s obzirom na prethodno pomenute okolnosti, nije mogao predstavljati osnov za ustupanje potraživanja, što znači da je ugovor ništavan, kako je i navedeno u analizi pravno-ekspertnog tima RS. Međutim, ono što zabrinjava jeste najava Osnovnog suda u Bijeljini da ne namjerava da deblokira račune preduzeća, osim ako to ne uradi Gordan Pavlović. Iz ovoga je vidljivo čiju je stranu zauzelo (ne)zavisno sudstvo – iz čega se nameće zaključak kako je ključna uloga pravosuđa u ovom slučaju bila sprečavanje svake mogućnosti procesuiranja i krivičnog gonjenja ključnih aktera.

U tom kontekstu, nadležni policijski organi, poreska inspekcija i tužilaštvo istraživali su kriminalnu šemu povezanih društava i offshore kompanija – ali bez očekivanih rezultata. Jedan od sagovornika, gospodin Vukelić, izjavio je da su za rad na ovom složenom predmetu raspoređena samo tri inspektora, nije izdat nijedan međunarodni nalog i nisu preduzete nikakve konkretne radnje kako bi se krivično gonila lica odgovorna za počinjenu štetu. Prema njegovom mišljenju, ovo liči na još jednu akciju od strane Ministarstva unutrašnjih poslova RS s ciljem zadržavanja kontrole nad gonjenjem i sprečavanja upućivanja slučaja u nadležnost **SIPA**-e, Tužilaštva BiH i Suda BiH, gdje zvaničnici RS neće moći da utiču na cijeli proces.⁶³ U ovom kontekstu važno je uporediti ovaj slučaj sa slučajem Agrokomerc u bivšoj Jugoslaviji: procijenjena šteta je bila manja nego u slučaju Birač, ali je tom slučaju dodijeljeno 25 inspektora koji su radili nekoliko mjeseci kako bi što brže dokumentovali sva nezakonita postupanja u preduzeću. Može se stoga zaključiti da nadležne vlasti odbijaju da se ozbiljno pozabave ovim slučajem te da su i same umiješane u kriminalno organizovanje pljačke u slučaju Birač.⁶⁴ Što se tiče intrige sa povezanim društvima, inspektori pretpostavljaju da su otkrili samo 30% svih povezanih društava i off-shore kompanija.⁶⁵ Međutim, ova složena finansijska intriga se ne bi mogla izvesti tako lako da nije bilo finansijske logistike od strane Ukio banke Litvanija i uspostavljanja **BIB-e u Banjoj Luci**, koja je preuzela ključnu ulogu u čitavom procesu izvlačenja novca iz preduzeća Birač.

Zaključci

U ovom izvještaju dokumentovana je sistematska prenamjena državnih institucija u skladu s političkim projektom organizovanim od strane političke elite RS i Romanovljevog kartela. Dokazano je da je cilj ovog političkog projekta bila sistematska kriminalna aktivnost. Ove planske i koordinirane aktivnosti su osmišljene tako da omoguće bogaćenje glavne grupe korisnika, učvrste političku moć i obezbijede

---

⁶³ Sagovornik Siniša Vukelić, glavni urednik poslovnog portala CAPITAL.ba, intervju održan 22.12.2017. u Banjoj Luci.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

dugoročni opstanak sistema koji je ova elita izgradila tokom posljednje dvije decenije. U središtu ove simbioze nalaze se Romanov i njegova osnovna kompanija Ukio, koja je povezana sa svim ostalim akterima. U zaključku možemo reći da je cilj sveukupne poslovne politike bio sljedeći: (i) kontinuirano proizvoditi gubitke u preduzeću Birač s ciljem kupovine ostatka akcija po nižim cijenama ili, ako to nije moguće, smanjenja kapitala kako bi se smanjio broj akcija drugih akcionara; (ii) uzeti što je moguće više beneficija od države, koristiti nenamjenske kredite bez otplate i, ako je moguće, izbjeći plaćanje poreza; (iii) prebaciti gubitke na domaće povjerioce i istovremeno obezbijediti ostvarivanje dobiti za firme E-Way LLC, Viewside Markets Inc. i AB Kauno tiekimas Filialas, a u završnoj fazi samo za Viewside Markets Inc. i E-Way LLC; i (iv) držati svu imovinu preduzeća Birač pod opterećenjem navedenih povezanih društava u inostranstvu radi obezbjeđivanja njihovih kredita.⁶⁶ Nakon što je Romanovljeva kriminalna organizacija napustila zemlju, a cijela Romanovljeva „imperija“ doživjela krah širom Evrope, za sobom su ostavili ogromna dugovanja prema RS, Upravi za indirektno oporezivanje i velikom broju javnih preduzeća širom RS i BiH, što je izazvalo ogromne gubitke za RS. Procjenjuje se da je ovim radnjama oštećeno više od 20.000 lica, uključujući 3.000 akcionara preduzeća Birač i 17.000 akcionara Balkan Investment fonda, uz ukupan iznos šteta od 1,7 milijardi evra.⁶⁷ Dalekosežna direktna šteta utiče na sve građane RS kao rezultat budžetske pljačke, a njene posljedice su se nastavile kroz akviziciju bankrotirane BIB-e od strane RS. RS je preuzela banku sa svom njenom imovinom i obavezama, što znači da je na prvom mjestu preuzela obaveze jer više nije bilo vrijedne imovine – i tako nastavila da dodatno investira novac građana RS s ciljem prikrivanja pravih razmjera ovoga zločina. Birač je proizveo milionska dugovanja prema poreskim organima RS i javnim preduzećima u RS i BiH. Pored direktne štete koja je mjerljiva u novčanom smislu, učinjena je i indirektna šteta, koja je daleko rasprostranjenija. Kontrolne institucije u zemlji su uništene zbog čega je povjerenje cjelokupnog stanovništva u bankarski sistem (koji predstavlja jedan od najregulisanijih sistema u zemlji) narušeno. Uništeno je i povjerenje u tržište kapitala i institucije RS, što ima negativne posljedice na strane investicije, a u konačnici i ozbiljno ugrožava daljnji razvoj demokratije u RS.

Preporuke

Naše preporuke uključuju (ali se ne ograničavaju na) sljedeće tri glavne tačke:

---

⁶⁶ Đ. Kesić, „Nečastivi u Zvorniku – drugi deo“, objavljeno 15.4.2017., dostupno na <http://www.pravda.rs/lat/2017/04/15/necastivi-u-zvorniku-drugi-deo/>, datum pristupa 15.10.2017.

⁶⁷ Dokumentarac o klanu Romanov koji je objavio online portal Žurnal.ba dostupan je na www.zurnal.info/novost/20898/pogledajte-dokumentarni-film-klan-romanov, datum objavljivanja 4.1.2018., datum pristupa 5.1.2018.

1. *Potpuno procesuiranje svih odgovornih lica, u zemlji i inostranstvu, uz izricanje kazni koje su primjerene visini učinjene štete.*

Za to je neophodna politička akcija unutar i izvan ove simbioze politike, pravosuđa, poreskih organa i organa za sprovođenje zakona, u kombinaciji sa sudskim postupkom, kako bi se oni koji su krivi za zarobljavanje države priveli pravdi. Umjesto što preduzimaju simbolične radnje (kao što je to bio slučaj do sada), agencije za sprovođenje zakona treba da sve svoje resurse usmjere na razgradnju ove cjelokupne strukture. Za to će takođe biti potrebno odlučno djelovanje bankarskog sektora na objelodanjivanju i gašenju finansijskih mehanizama koji su korišćeni i na sprečavanju sličnih slučajeva u budućnosti.

2. *Izmjene zakonskog okvira – naročito u pogledu transfernih cijena.*

Domaće zakonodavstvo ne reguliše problem transfernih cijena na adekvatan način, što dovodi do ogromnog odliva novca iz zemlje. Neophodno je obezbijediti odgovarajuće mehanizme i kontrole koji će to spriječiti, pošto postojeći nisu podesni za zaustavljanje ovog procesa.

3. *Uspostavljanje boljih kontrolnih mehanizama, te češće i strože kontrole, uz prateću depolitizaciju nadzornih institucija*

Problem sa postojećim mehanizmima leži u činjenici da spoljni revizori u provjeri transakcija povezanih lica svoje zaključke mogu donijeti na osnovu informacija i dokumenata koje su dobili od uprave i skupštine društva, ali ne mogu sprovesti istragu. Kada od preduzeća dobije informaciju o povezanom društvu koje se, primjera radi, nalazi na Bahamima, revizor nema na raspolaganju mehanizam da od tamošnjih vlasti zatraži podatke o tom društvu – pogotovo ako se u obzir uzmu kratki rokovi za završetak revizije (između 30 i 60 dana). Dalje, revizor koji pokušava dokazati transferne cijene mora za to pružiti veoma čvrste dokaze ako želi izbjeći tužbu klijenta u vezi sa zaštitom svog neotuđivog prava da posluje s kim god želi i da robu prodaje po cijenama po kojima želi.⁶⁸ Mnogi revizori su mišljenja da od naknadnih kontrola nema nikakve koristi kada je novac već bespovratno otišao. Zbog toga je potrebno uspostaviti preventivne mehanizme, zatim depolitizovati ključne nadzorne institucije, uključujući revizorske službe, poreske organe i Upravu za indirektno oporezivanje, te obezbijediti da one pravovremeno reaguju i preduzimaju odgovarajuće radnje kad god se uoče ili otkriju nepravilnosti.

Da zaključimo, jasno je da zarobljenost države od strane vladajućih elita ostavlja dalekosežne posljedice na državne institucije. Ona uništava povjerenje javnosti u državu i njene organe, slabi ključne finansijske

---

⁶⁸ Goran Radivojac, profesor na Ekonomskom fakultetu i ovlašćeni revizor, u online članku <https://www.nezavisne.com/ekonomija/analize/lz-BiH-se-stotine-miliona-iznose-u-poreska-utocista/188403>, objavljeno 15.4.2013., datum pristupa 15.1.2018.

agencije i narušava povjerenje u ekonomiju i tržište. Kada nema povjerenja u javne institucije, onda ne postoji ni dobra volja za iskazivanjem solidarnosti kroz plaćanje poreza, velika preduzeća radije sjede na gotovom novcu nego da reinvestiraju dobit u produktivne svrhe, kriminalitet se širi iskorišćavajući slabosti obavještajnih tijela i organa za sprovođenje zakona, te naposljetku i kapital i kvalifikovana radna snaga odlaze iz zemlje. Najveći teret ovih korozivnih procesa snosi većina građana BiH. Zabrinjava to što korupcija velikih razmjera omogućava da mnogo šire koruptivne aktivnosti prođu neopaženo na nižim nivoima vlasti. U takvim okolnostima, nemoguće je postići transformativne ciljeve koji bi mogli poboljšati živote većine građana BiH.

***

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

343-35/.353(497.6)

УДРУЖЕЊЕ за борбу против корупцијеTransparency International
(Бања Лука)

Zarobljena država [Elektronski izvor] : efekat zarobljene države u ekstraktivnoj industriji na osnovu analize slučaja "Birač" / Udruženje za borbu protiv korupcijeTransparency International. - Banja Luka : Transparency International, 2018. - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst ; 12 cm

Nasl. s nasl. ekrana.

ISBN 978-99955-755-6-4

COBISS.RS-ID 7375128